

BURSA KAPALI ÇARŞI YANGINI (1958)

Salih BUDAKOĞLU¹

Giriş

Osmanlı kentlerinde alışveriş ve üretim birimleri olarak devlet tarafından inşa edilen Kapalı Çarşılar, merkezi devletin, siyasi ve ekonomik gücüne paralel olarak genişlemişlerdir. 14. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nun yayılımına paralel olarak doğudan İpek yolu ile gelen deve kervanlarının, Hindistan ve Arabistan'dan gelen baharat kervanlarının ve Edirne-Gelibolu güzergahından gelen Batılı ve Balkan tüccarlarına ait kervan güzergahlarının başlangıç ve bitiş noktası konumuna gelen Bursa, bir dünya ticaret merkezi (emporium) haline gelmiştir. Ancak kervanlarla uzun mesafe ticareti yapan tüccarların mallarını depolayabileceği, ticari kurumsal altyapı ihtiyacı ortaya çıkmış ve Bursa'da bu sorun bir çarşı yapmak suretiyle çözülmeye çalışılmıştır.²

Bursa'nın ilk çarşısı, surların 300 metre yakınında daha çok yerleşik olmayan ticaret faaliyetleri ve pazar alanından oluşmaktaydı. Bu dönemde Orhan Gazi'nin yaptırdığı Emir Han, sur dışında ilk yerleşik yapı olmakla kalmamış aynı zamanda bugünkü Kapalı Çarşı'nın merkezi olmuştur. Merkezin oluşumu I.Murat döneminde de devam etmiş, bu dönemde Orhan Gazi Külliyesi ile kale duvarının arasına Kapan Han yapılmıştır. Yıldırım Bayezid döneminde ise; Orhan Gazi'nin yaptırdığı Emir Han'ın karşısına ilk Osmanlı bedesteni ve Ulu Cami yaptırılmıştır. Çelebi Mehmet dönemindeki İpek Han, II.Bayezid dönemindeki Koza Han, Piriç Han ve Kuyumcular Bedesteni'nin yapılmasıyla Bursa kent ticaretinde önemli bir artış olmuş, bunun sonucunda da çoğunluğu 15. ve 16. yüzyılda inşa edilmiş bir çok han, Kapalı Çarşı'nın ticaret dünyasına kazandırılmıştır. Hanların sayısı arttıkça aralarında bir iş bölümü ortaya çıkmıştır. Hanları birbirine bağlayan yollar üzerinde loncalar halinde örgütlenmiş, üretim ve satış işlevi farklılaşmış, belli mallarda uzmanlaşan çarşılar ortaya çıkmıştır. Çoğalan hanların çevrelerinde Demirkapı Çarşısı, Gelincik Çarşısı ve Sipahi Çarşısı inşa edilmiştir. Bursa'da yaşanan tarihsel

¹ Bilim Uzmanı

² Tekeli, İlhan, "Bursa'nın Tarihinde Üç Ayrı Dönüşüm Dönemi", *Uluslararası XI.Yapı ve Yaşam Fuar ve Kongresi*, s.12.

süreç içerisinde hanlar ve çarşılar, mekansal ve toplumsal olarak yaşanan etkileşimler sonucunda bugünkü Kapalı Çarşı bütünlüğünü oluşturmuştur.³

1958 yangını öncesinde kentin geleneksel merkezi konumundaki Kapalı Çarşı'nın ticaret yapısı incelendiğinde şöyle bir kompozisyonla karşılanmaktadır; çarşıdaki firmalar perakende ve toptan ticaretin yanında, imalatçılık ve komisyonculuk ile meşgul olmaktadır. Bursalı tüccarların yaklaşık % 90'ı yiyecek maddeleri, hırdavat, madeni eşya ve ucuz manifatura gibi düşük fiyatlı mallar satan küçük dükkan sahipleri, pazar esnafı ve seyyar satıcıdan ibaretti. Geri kalan % 10 ise, tecrübeli tezgahçıları, uygun satış yerleri olan modern ticarethanelerin sahiplerinden oluşmaktaydı. Bu firmalarda ipek, iyi kaliteli yünlü kumaş, makineler, pahalı yiyecek maddeleri gibi yüksek fiyatlı malların ticareti yapılmaktaydı. Ticaret sektörüne mensup faal nüfusun mevcudu 10500 civarında tahmin edilmekteydi. Bu dönemde bugünkü Bakırcılar ve Kapalı Çarşı aksında hazır giyim ve ayakkabıcıların yer aldığı görülmektedir. Hanlarda ise kumaş toptancıları yer almaktaydı. Bugünkü Koza Hanı'nın alt katında ipek ve koza ticareti, üst katında ise avukat yazıhaneleri yer almaktaydı. Kayan bölgesinde inşaat malzemeleri, hırdavatçılar ve küçük sanatlar yer almaktaydı. Ulu Cami'nin kuzeyi dini eşya satıcılarının yoğunluğu içerisindeydi. Uzun Çarşı'yı Cumhuriyet Caddesi'ne birleştiren aks gıda satıcılarının uzmanlaştığı bir alan durumundaydı. Bedestenin kuzeyinde ise mobilya satıcıları yer almaktaydı.

Tarihi Bursa Kapalı Çarşısı 1801 ve 1889 tarihlerindeki yangınlarda, ayrıca Bursa halkının “küçük kıyamet” diye hatırladığı 9 Şubat 1854 depreminde büyük hasar görmüştür.⁴

1958 KAPALI ÇARŞI YANGINI

24 Ağustos Pazar günü saat 14:45'te, Sahaflar Çarşısı esnafından Ciltçi Cavit Çemrek'in mücellithanesinde bulunan gazocağının devrilmesi sonucu çıkan yangın, bir anda etrafı sararak, birkaç dakika içinde çarşıdaki yirmiye yakın dükkanı kül haline getirmiştir. 5 dakika içinde olay yerine gelen Bursa İtfaiyesi'nin ilk müdahalesine rağmen; 42 dereceye kadar çıkan sıcaklığın da etkisiyle çatılarına kadar kavrulan tahta dükkanlar çıra gibi bir anda tutuşmuş ve yangın kontrol altına alınamamıştır.⁵

³ Aslanoğlu, Rana, “Bursa’da Kapalı Çarşı’nın Sosyal ve Mekansal Yapısı” *Mimarlık Dergisi*, Sayı, 14, s.8.

⁴ Baykal, Kazım, *Tarihte Bursa Yangınları*, Bursa Erkek Lisesi, 1948, s.38.

⁵ “İtfaiye karargahının üst katında oturuyorduk. Ahmet Karacan isimli arkadaşımız o sırada namaz kılıyordu. Selam vermek için başını çevirdiğinde Kapalı Çarşı’dan dumanların yükselmekte olduğunu gördü ve hemen alarm verdi. 1-2 dakika içinde hazırlanan 45 kişilik ekibimizle 3 arazör eşliğinde 300

Çarşı başında bulunan Aktar Kemal'in deposundaki yağlıboya kutuları, ısının etkisiyle patlayarak alev şarapnelleri halinde uzak mesafelere dağılıp yangını çeşitli odaklara yaymıştır. Göğe yükselen alevler, sayfiye yerlerinde bulunan Bursalıları kendine çekmiş, dışarıdaki halk, yangın yeri olan Kapalı Çarşı'nın etrafını sarmıştır. Sahaflar Çarşısı'nı bir kağıt parçası gibi yutan alevler, Emir Hanı'nı sarmış ve hemen ardından esas çarşıya sıçrayarak önüne gelen mağaza, dükkan ve ticarethaneyi yutmaya başlamıştır. Alevler iki kilometrelik alan üzerine yayılarak kumaş mağazaları ve pamuk depoları tarafından körüklenip önüne geçilmez bir hal alınca, çevre il ve ilçe itfaiyelerinden yardım istenmiş, Bursa Garnizonu'na bağlı askeri birlikler yangın bölgesine sevk edilmiştir.⁶

Civar kaza ve il itfaiyeleri, Çanakkale ve Gölcük'ten gelen donanma araçları, İstanbul'dan özel bir araba vapuru ile sevk edilen Tevfik Himalaya komutasındaki İtfaiye ekibi, İstihkam ve Hava Taburu'nun birlikleri, hızla genişleyen alanı kontrol etmeye çalışmışlarsa da mevcut su stoklarının tükenmesi, dükkanların ahşap, içlerindeki malların çabuk yanan kumaşlarla dolu olması alevleri daha da şiddetlendirerek yangının Kuyumcular Çarşısı'na sıçramasına neden olmuştur.

Saat 15:30'da Kuyumcular Çarşısı tamamen alevler içinde kalmış, dükkanlarda bulunan mücevherat eriyerek bir maden ocağı haline gelmiştir. Harareten kazanların patlaması, kalanların düşmesi, korkunç gürültüler meydana getirmiştir. Halk, yangının büyüdüğünü görünce dükkanların kepenklerini, kapılarını kırarak içindeki malları araçlarla- hatta hayvanlarla- Ulu Cami'nin içine taşımaya başlamıştır.⁷ Bu şekilde yangın bölgesinin boşaltılması üzerine içler acısı bir manzara meydana gelmiş; çeşitli makineler, kadın-erkek

metre uzaklıktaki olay yerine intikal ettik. O sırada bölge amiri olarak ekibimle Sahaflar Çarşısı'na ilk ben girdim. Çarşıdaki üç katlı ciltçi dükkanının içi lale gibi kıpkızıl olmuş, binanın camları henüz patlamamıştı. Hemen yangın hortumlarını döşedik. Ancak dükkandaki gazocağı patlamaya başladı. Binaların camları kırıldı. Ahşap olan binalar alev alev yanmaya başladı. Bunun üzerine hortumları arabadan çıkarıp Sahaflar Çarşısı'ndan çıktık. Yangın kontrol altından çıkmıştı artık. Geri çekilirken 150 metrelik hortumumuzu alevler arasına bırakmak zorunda kaldık.” Dönemin Bursa İtfaiye Bölge Amiri Hacı Sami Varlık İle Yapılan Görüşme, 18.1.2003, Bursa.

⁶ Yangın yayılmaya başlayınca yapılan yardım talebi üzerine ilk olarak 19:35'te Balıkesir İtfaiyesi, saat 23:55'te İstanbul İtfaiyesi 3 araçla yardıma gelmiş, daha sonra Eskişehir 3, Bilecik 1, Pazaryeri 1, Yalova 1, Karacabey 1, Susurluk 1, İnegöl 2, Yenişehir 1, Bandırma 2, Bandırma Hava Kuvvetleri 2, Mudanya 1, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı 1, Eskişehir Hava Üssü 3, Bursa Hava Oto Ulaştırma Taburu ve Hastanesi 4 tonluk su tankı, yangında faaliyet göstermiştir. Yangında 3 istihkam subayı, 5 astsubay, 1400 er, 80 askeri kamyon, 250 itfaiye eri çalışmış ve 10 bin 50 metre hortum, 100 bin 150 ton su, her biri 50'şer adet olan 250 tahrip bombası kullanılmıştır. Hakimiyet, 28 Ağustos 1958.

⁷ “Çarşıdan dumanların yükseldiğini gören halk yangın yerine koşarak esnafın mallarını kurtarabilmesi için büyük gayret göstermişti. Bugün vinçlerin dahi kaldıramayacağı malları halk dükkanlardan sürüye sürüye çıkardı. Ben o sırada yangınların tehdidine maruz kalan müftülük binasının tahliyesi için uğraşıyordum. Müftülük binasından demirbaş eşyaların dışında birçok değerli el yazması eser kurtardık. Ancak bir o kadarı da yandı.” Kapalı Çarşı Esnafından Kumaşçı Bayram Sarıca ile Yapılan Görüşme, 22.10.2002, Bursa.

çamaşırları, paket paket pamuklar, kitaplar, ipekler, ipekli kumaşlar üst üste Ulu Cami'nin avlusuna yığılmış ve elden ele yangın bölgesinden uzaklaştırılmıştır. Bazı esnaflar dükkanlarından bir parça mal kurtarabilmek için ateşe şuursuzca atılmış, bazıları ise çaresizliklerini Kuran okuyarak göstermiştir.

Saat 16:30'da Gelincik Çarşısı'na ulaşan ve çarşıdaki havlucu mağazalarının hemen hemen hepsini harap eden alevler, daha sonrada Geyik Hamı'na sirayet etmiş ve hamı bir kül yığını haline getirmiştir. Yangın akşama doğru Bakırcılar Çarşısı'na atlamış, çarşıda bulunan bakır ve porselenleri halita⁸ haline getirmiştir. Bu arada Hakimiyet Gazetesi ile idarehanesi de tamamen yanıp kül olmuştur. Karanlık basarken çıkan rüzgarla birlikte alevler, Fevzi Çakmak Caddesi'ndeki tarihi çınarları tutuşturarak, yangını çeşitli kollara ayırmıştır.

Saat 19:30'da yangının bir kolu Ulu Cami ile Cumhuriyet Caddesi arasındaki evlere, diğer bir kolu da Cumhuriyet Caddesi üzerindeki İhsan Doruk'a ait tütün deposuna atlamış,⁹ depo kısmen yandıktan sonra alevler kontrol altına alınmıştır. Ulu Cami'yi tehdide başlayan alevler, minarelerin içindeki ahşap merdivenleri tamamen yakmış, saat 20:00'de ise Ulu Cami'yi tamamen sarmıştır. Hız kesmeyen alevler Ulu Cami'nin etrafını alev halkasına, minarelerini kıpkızıl bir hale çevirmiş, içi çarşı esnafı tarafından tıka basa mallarla doldurulan Ulu Cami büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalmıştır. Aynı saatlerde Ulu Cami ile itfaiye durağı arasındaki ev ve dükkanlar tahliye edilmiş, Atatürk ve Fevzi Çakmak Caddeleri boşaltılan eşyalarla doldurulmuş olduğundan bu yerler Bursa Emniyeti tarafından kontrol altına alınmıştır. Köföncüler ve Bakırcılar Çarşısı'nı kül eden alevler, Çıra Pazarı'na sıçramış ve buradaki apartmanları tehdit etmeye başlamıştır.

Tehlikenin önlenememesi üzerine saat 20:50'den itibaren halk yangın bölgesinden uzaklaştırılmış ve daha sonra askeri birlikler, 15 dakika ara ile 3 tahrip bombası atmışlarsa da bir sonuç alamamışlardır. Saat 22:50'de alevler, Pirinç Hamı'nı sararak hanın üst katlarını bir saat içinde kül etmiştir. Gece 02:00'de yangın, atılan tahrip bombalarının etkisi, geniş caddeler ve yangın

⁸ Birkaç şeyin karışmasından meydana gelen karma alaşım.

⁹ "Evim Kapalı Çarşı'nın hemen yanındaydı. Pencereden baktığımda havadan küllerin, yanık yaprakların döküldüğünü gördüm. Ne olduğunu anlamak için dışarı çıktım. Baktım insanlar koşuşturuyor, itfaiye sesleri ortalığı inletiyordu. "Neler oluyor" diye sorduğumda "Çarşıda yangın var" dediler. Hemen çarşıya koştum. Çarşı yamyordu. Emniyet güçleri bizi yangın sahasına sokmadılar. Bunun üzerine yangını görebilmek için Tophane'ye çıktım. Garajın altında İhsan Doruk'a ait tütün deposu vardı. O deponun içindeki tütünler yandı, alevler öyle hararet yaptı ki koca binanın bir kısmının çöktüğünü gözlerimle gördüm." Cavit Suyabatmaz ile Yapılan Görüşme, 28.3.2003, Bursa

duvarlı betonarme yapıların etkisi ve İstanbul İtfaiyesinin yardımıyla kontrol altına alınmış¹⁰ ve sabaha karşı saat 04:30'da tamamen söndürülmüştür.¹¹

YANGININ BİLANÇOSU

Yangında kentin tarihi ve ticari merkezi konumundaki Kapalı Çarşı bölgesi içinde yer alan Sahaflar Çarşısı, Aynalı Çarşı, Kuyumcular Çarşısı, Gelincik Çarşısı, Köföncüler Çarşısı, Bakırcılar Çarşısı, Emir Han, Fidan Han, Ticaret Borsası, Yorgancılar, Arakiyeciler, Bedesten, Saraçhane, Şekercilerbaşı, Çırapazarı, Taşçılar, Koza Birliği, Müftölük binası, Doruk Tütün Deposu, Dernekler Birliği, Ziraat Bankası, İpekli Sanayi İstihlak Kooperatifi, Pirinç Hanı Camii, Tavuk Pazarı Camii, Vakıflar Müdürlüğü binası, İtfaiye binası, Hakimiyet Gazetesi binası ve bir otel tamamen yanmıştır.

Yangında 50 sahaf ve mücellithane, 500 manifatura, 100 kuyumcu, 50 terzi, 400 kundura imalathanesi, 100 tuhafiyeye ve 50 hazır konfeksiyon dükkanı ile birlikte üç büyük han içinde 500'den fazla yazıhane, 50 aktar, Gelincik Çarşısı'ndaki 100 muhtelif dükkan, bir han içinde 50 odalı esnaf dernekleri binası, 100 avukat yazıhanesi, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası'na bağlı 77 ipekli kumaş mağazası, 44 manifatura, 34 havlu, 33 kavaf, 37 tuhafiyeye, 18 kuyumcu, 11 dokuma atölyesi, 11 kahvehane, 12 tornacı, 13 mobilya dükkanı¹² 60 ev, 10 adet tarihi çınar, Dörtöyl ağzı, Ticaret Odası Sokağı, Fevzi Çakmak Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, torna imalathanesi, Türkiye'nin ilk yerli çamaşır makinesi fabrikası olan Tolon ile dokuma fabrikası ve çeşitli atölyeler yanmıştır.¹³

¹⁰ Ulusal basın yangının uzun süre kontrol altına alınmamasını Kapalı Çarşı'nın ahşap olması, çatı içindeki baca çekişlerinin kuvvetli olması, çarşının yeni boyanmış olması, Beş araçtan ibaret olan Bursa İtfaiyesi'nin ilk müdahaledeki yetersizliği ve İkazlara rağmen dükkanların önüne yapılan çıkıntıların fitil tesiri yapmasına bağlamıştır. Cumhuriyet, 26 Ağustos 1958. İstanbul İtfaiye Müdürü Tefvik Himalaya ise yaptığı açıklamada su şehri Bursa'da su sıkıntısı çektiklerini, yangın yerindeki 100-150'şer tonluk su depolarının tükenmesi nedeniyle Kültürpark'ın havuzundan su taşımak zorunda kaldıklarını ve ayrıca yangının çok cepheli ve geniş sahada etkili olması nedeniyle itfaiye kuvvetlerinin bölüdüğünü ve bu nedenle yangını kontrol altına almada konusunda zorlandıklarını açıkladı. Hürriyet, 26 Ağustos, 1958.

¹¹ Yangının çıkış ve gelişim safhaları, "Bursa'ya Felaket Çöktü." Yeni Ant, 25 Ağustos 1958. "Bursa'da Büyük Yangın." Cumhuriyet, 25 Ağustos 1958. "Bursa Büyük Bir Yangın Felaketine Uğradı." Hürriyet, 25 Ağustos 1958. "Bursa Kurulduđundan Beri Görülen En Büyük Yangın." Hakimiyet, 26 Ağustos 1958. "Bursa'da Korkunç Yangında 5 Binden Fazla Ev ve Dükkan Yandı." Vatan, 25 Ağustos 1958. gazetelerinden; ve Yavuz Bubik, Cavit Suya Batmaz, Hacı Sami Varlık, Bayram Sarıca ile yapılan görüşmelerden derlenmiştir.

¹² Yanan yerlerle ilgili bilgiler, "Bursa'ya Felaket Çöktü." Yeni Ant, 25 Ağustos 1958. "Bursa'da Büyük Yangın" Cumhuriyet, 25 Ağustos 1958. "Bursa Kurulduđundan Beri Görülen En Büyük Yangın" Hakimiyet, 26 Ağustos 1958 gazetelerinden derlenmiştir.

¹³ Hakimiyet, 28 Ağustos 1958.

Bursa'nın tanınmış tüccarlarından İhsan İpeker 700 bin lira değerinde mal, 4,5 milyon liralık senet ve kıymetli evrak, Sabahattin Yazıcı 300 bin lira değerinde mal, Kazım Koyuncu 26 dükkan, bir fırın, bir fabrika ve iki ev, Faik Tüzünsoy 200 bin lira değerinde mal, Öğünç Kolektif Şirketi 250 bin lira değerinde saat, radyo ve elektrik malzemesi, Hasan Güvenç ve Hüseyin Pakçakar'ın 300 bin lira değerindeki malı yangında zarar görmüştür.¹⁴

Yangında kuyumcu esnafının muhkem kasaları içindeki elmas ve inciler yanmış, altınlar eriyip külleşmiş, kağıt para tomarları dokunulduğunda dağılıp toz olan desteler haline gelmiştir. 3000 civarında işyerinin sahip ve çalışanları, mekansız, işsiz ve gelirsiz kalmıştır. Yangınla direkt ilgisi olmayan insanların dikilmek üzere terzilere verdikleri kumaşlar, ciltlenmek üzere bırakılan kitaplar, at arabalarıyla taşımacılık yapan nakliyecilerin günlük yevmiyeleri, İstanbul ve Bursa tüccarlarının alacakları; çevre illerin ticari piyasaları, devletin vergi gelirleri, Kapalı Çarşı esnafının iki milyar değerindeki malı ve kentin ticari potansiyelinin önemli bir kısmı yok olmuştur.¹⁵

Yangın sırasında büyük yağma ve çapul olayları olmuştur. Bazı yağmacılar, dükkanlardan kurtarılıp Ulu Cami'nin avlusuna yığılan malları yağmalamışlardır.¹⁶ Yangının çıktığı ilk dakikalarda mağazalarına yetişen bazı Kapalı Çarşı esnafının foyası meydana çıkmıştır. Piyasada bulunmayan çuvalarla kahve, tonlarca şeker, beyaz peynir, zeytin yağı, cam ve otomobil lastiklerini gizli duvarlar arasına istif eden bu kişiler yangın sırasında kaçak mallarını kamyonlara doldurarak şehir dışına kaçırmışlardır.¹⁷

Kapalı Çarşı, pazar günleri açılmadığından can kaybı meydana gelmemiştir. Tahrip kalıbı kullanan bir istihkam astsubayı kaza sonucu bir kolunu kaybetmiştir. 60'a yakın yaralı ilk tedavilerini hastanede yaptırarak evlerine dönmüşlerdir.¹⁸

¹⁴ Vatan, 26 Ağustos 1958.

¹⁵ Bubik, Yavuz, "Kapalı Çarşının Evvel Zamanı", *Bursa'da Yaşam Dergisi*, sayı:1 s.150.

¹⁶ "O zamanlar herkes panik halinde dükkanlarından çıkarttığı mallarını Ulu Cami'nin meydanına istifliyordu. Kurtarılan malları bir-iki bekçi korumakla görevlendirilmişti. Bu arada bazı çapulcular dükkanlardan yağmaladıkları malları kendilerininmiş gibi meydana yığıyordu. Tabi kargaşa sırasında kayıt tutma gibi bir şey söz konusu değildi. Daha sonra bu yağmacılar "bunlar benim mallarım" deyip beraberlerinde getirdikleri kamyonu malları yükleyip gittiler. Bekçiler bu kişilere müdahale etmedikleri gibi malların kamyonlara yüklenmesinde yardımcı oldular. Tabiki çapulcu olduklarından habersiz olarak..." Kapalı Çarşı Esnafından Manifaturacı Yavuz Bubik İle Yapılan Görüşme, 25.3.2003, Bursa.

¹⁷ Hürriyet, 26 Ağustos 1958.

¹⁸ Cumhuriyet, 26 Ağustos 1958.

İLK TEPKİLER

Yangın haberinin yayın organları aracılığıyla ülkede duyulmasının hemen ardından felaketten duyulan üzüntüyü ifade eden açıklamalar gelmeye başladı. Başta Başbakan Adnan Menderes olmak üzere CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, İstanbul Valisi Ethem Yetkiner, İstanbul Belediye Başkanı Kemal Aygün, CHP Meclis Grup Başkanlığı, Türkiye Milli Talebe Federasyonu ve İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği, Bursa Belediye Başkanı Reşat Oyal'a birer telgraf göndererek yangından dolayı duydukları üzüntüyü ifade ettiler.¹⁹

Hadiseyi haber alan Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 26 Ağustos sabahı saat 04:10'da Umur yatı ile Mudanya'ya gelmiş, yatta yetkililerden gerekli bilgileri aldıktan sonra 05:45'te yangın bölgesine gitmiştir. Celal Bayar yangın bölgesini gezdikten sonra Ulu Cami önünde toplanan felaketzede halka yaptığı konuşmada Bursa halkının uğradığı ekonomik kayıpların hükümet tarafından telafi edileceğini ve ellerinden gelen her türlü gayreti göstereceklerinin sözünü vermiştir.²⁰

Celal Bayar'ın ardından CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, beraberinde Urfa milletvekili Esat Mahmut Karakurt ve Merkez İl Görevlisi Hasan Sabri Adal ile birlikte yangın bölgesini gezerek felakete uğrayan esnafa geçmiş olsun demişlerdir. Kasım Gülek daha sonra Belediye Başkanı Reşat Oyal'a taziye ziyaretinde bulunmuş, ziyaret sonrası basın mensuplarına şu açıklamayı yapmıştır:

“Bursa yangın felaketi bütün memleketi müteessir etmiştir. Maddi zarar büyüktür. Bu meyanda tarihi Bursa Çarşısı yok olmuştur. Binlerce insan geçimini kaybetmiştir. Meselenin bu sosyal cephesi en mühimdir.”²¹

26 Ağustos akşamı İstanbul'dan Bursa'ya gelen Başbakan Adnan Menderes, ertesi sabah beraberinde Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Basın Yayın Vekili Server Somuncuoğlu, Bursa Valisi İhsan Sabri Çağlayangil ve Ticaret Odası Başkanı ile yangın sahasını gezerek gerekli tetkiklerde bulunmuş, Kapalı Çarşı'da dükkan mağaza ve atölyeleri yanan vatandaşlarla görüşerek kendilerini teselli ederek ıstıraplarının en kısa zamanda dindirileceğini, bu hususta hükümetin gerekli tedbirleri alacağını söylemiştir.²²

¹⁹ Hürriyet, 26 Ağustos 1958.

²⁰ Hakimiyet, 26 Ağustos 1958.

²¹ Yeni Ant, 27 Ağustos 1958

²² Hakimiyet, 28 Ağustos 1958.

Bursa'nın uğradığı büyük yangın felaketinden son derece üzüntü duyduğunu telgrafla bildirdikten sonra yangın yerini görmek ve felaketzedelere geçmiş olsun demek üzere CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, beraberinde İstanbul İl Başkanı Şemsettin Günaltay ve CHP milletvekilleri ile birlikte 29 Ağustos sabahı Bursa'ya gelmiştir. Kalabalık bir halk kitlesi tarafından karşılanan İnönü, iki otobüsten oluşan CHP kafesi ile birlikte yangın yerinin giriş kısmı olan Ulu Cami'nin önüne gelmiş ve burada toplanan binlerce kişi ile birlikte yangın sahasını gezmiştir. Gerekli incelemelerini tamamladıktan sonra CHP il merkezine gelen İsmet İnönü, parti binası önünde toplanan kalabalığa yaptığı konuşmada devletin gerekli tedbirleri aldığını, Bursa'nın eski şirinliğini yeniden kazanacağını ve bütün vatandaşların siyasi kanaat farkı olmaksızın hasarın giderilmesinde elbirliğiyle çalışmalarını gerektiğini söyledi.²³

Yangın hadisesi dış ülkelerde de üzüntüye sebep olmuştur. İran Şerînaşahı Majeste Rıza Pehlevî, Ermeni Patriği Karakin, Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi George Pesmezoğlu ve ABD Ankara Büyükelçisi Fletcher Warren, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a; İran Hariciye Veziri Ali Aşkar Hikmet ise, Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu'ya yangından duydukları derin üzüntüyü ifade eden telgraf gönderdiler.²⁴

ACİL TOPLANTILAR

Yangının açtığı zararı asgariye indirmek için Bursa'da üst üste toplantılar yapılmıştır. Bu toplantıların ilkinde başkanlık eden Cumhurbaşkanı Celal Bayar, belediye binasında banka müdürleri, ticaret erbabı ve esnaf dernekleri birliği üyelerini kabul ederek kendileriyle yangından zarar görenler için alınacak tedbirleri görüşmüş, toplantı sonunda borçlu esnafın sıkıştırılmaması ve hükümetin bankalar aracılığıyla dükkanları yanan esnafa 10 sene vade ile kredi sağlaması kararlaştırılmıştır.²⁵

İkinci toplantıda Bursa Ticaret ve Sanayi Odası'nda yapılmış, toplantıya bütün Bursa Milletvekilleri, Bursa Valisi İhsan Sabri Çağlayangil, Belediye Başkanı Reşat Oyal, Kara Yolları Genel Müdürü, D.S.İ. Genel Müdürü, Yapı ve İmar İşleri Reis Muavini, Veteriner İşleri Genel Müdür Yardımcıları, İstihsal İşleri Müdürü, Bursa Ticaret Odası İdare Heyeti, Esnaf Birlikleri İdare Heyeti ve Bursa'daki çeşitli kooperatiflerin temsilcileri katılmıştır. Bu toplantıda işyerlerini kaybeden esnaf için 3 önemli karar alınmıştır:

²³ Yeni Ant, 30 Ağustos 1958.

²⁴ Zafer, 31 Ağustos 1958.

²⁵ Yeni Ant, 26 Ağustos 1958.

1- Yangında yanan dükkanlarından ancak günlük geçimini sağlayan iki kişilik ailelere günlük 5 lira, üç kişilik ailelere 7,5 lira, üçten fazla olanlara 10 lira verilecek ve bu paralar bir ay süreyle ödenecektir.

2- Yangın sırasında işyerlerindeki alet ve edevatını kaybeden esnafın bu ihtiyaçlarının karşılanması konusunda Amerikan Hükümetinden gelen yardım teklifi toplantıda büyük bir memnuniyetle kabul edilmiştir.

3- Felaketzede esnaf için Zafer Meydanı ile kırk merdivenler altında, Ulu Cami ve Orhan Cami avlularında, Koza Hanı'nda, Erkek Enstitüsü bahçesinde, sebze halinde ve şehrin uygun semtlerinde yeni ve geçici binaların yapımına başlanması, ayrıca Zafer Meydanı'nda ve Setbaşı'nda belediyeye ait boş dükkanların yangında felakete uğrayan iş sahiplerine tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır.²⁶

Üçüncü ve son toplantı Maliye Bakanı Hasan Polatkan başkanlığında, Ziraat Genel Müdürü Mithat Dülge, Defterdar Celal Özden ve bütün banka müdürlerinin katılımıyla valilikte yapılmış ve felakete uğrayan vatandaşların durumu gözden geçirilmiştir. Bu toplantıda felaketzede esnaf, tüccar ve sanayicilerin banka borçlarının ertelenmesi ve yeni kredi sağlanması kararına varılmıştır.²⁷

Toplantıda alınan kararlar gereği devlet bankalarına borçlu olan felaketzede esnafın borçları ertelenmiş ve bu kişilere Bursa Ticaret Odası kanalıyla Ziraat Bankası'ndan 10 yıl vade ile kredi verilmiştir. Ancak ipotek edecek malı olmayan esnafa kredi verilmemiştir. Amerikan Hükümetinin vaat ettiği alet, edevat yardımı sözü yerine getirilmemiştir. Felaketzede esnafın günlük ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için iki ay süreyle bu kişilere Kızılay aracılığıyla nakit yardımında bulunulmuştur.²⁸

Bir yandan felaketzede için resmi görevliler yaptıkları toplantılarda önemli kararlar alırken, diğer yandan yangın felaketinin açtığı yaraların sarılması için çalışmalar başlatılmış, bu çalışmalar kapsamında yapılacak nakdi yardımları bir elden toplamak ve süratle felaketzede vatandaşa ulaştırmak için Kızılay Genel Müdürü ve Afyon Milletvekili Rıza Çerçel başkanlığında "Bursa Felaketzedelerine Yardım Komitesi" kurulmuştur. Bu komite için çeşitli il ve ilçelerde yardım kampanyaları açılmıştır. Akşehir ilçesinde kaymakam, belediye başkanı, ticaret odası başkanı ve parti temsilcilerinden oluşan kurul başkanlığında; İzmir, Elazığ, Adana, Ankara, Konya, Aydın, Adapazarı ve Antalya'da valiliklerin öncülüğünde yardım kampanyaları başlatılmıştır.

²⁶ Hakimiyet, 27 Ağustos 1958.

²⁷ Hakimiyet, 28 Ağustos 1958.

²⁸ Kapalı Çarşı Esnafından Ayakkabıcı Ayhan Alakoç İle Yapılan Görüşme, 18.3.2003, Bursa.

Kampanyanın ilk günlerinde İstanbul Ticaret Odası 100 bin lira, İzmir’de faaliyet gösteren Sivil Toplum Kuruluşları 100 bin lira, İran Kızılısları ve Güneş Cemiyeti 62.500 lira, Amerikan Büyükelçisi Fletcher Warren 50 bin lira, Türk Kızılay’ı 100 bin lira, Antalya Valiliği 100 bin lira, Adapazarı Kızılay Teşkilatı 100 bin lira ve Mudanya Belediyesi 5 bin liralık yardımda bulunmuşlardır.²⁹

Bursa Yargın Felaketzedelerine Yardım Komitesi, Başkan Rıza Çerçel’in riyasetinde toplanarak önemli kararlar almış ve alınan kararlar yayınlanan bir tebliğ ile kamuoyuna duyurulmuştur. Söz konusu tebliğde yangın dolayısıyla Kızılay Genel Müdürlüğü’nden tahsis edilen 300 bin liralık yardımın 170 bin liralık kısmının işyerini kaybeden 1800 kişiye ulaştırıldığı ve komitenin Uzun Çarşı esnafından olup da dükkanları yanan manifaturacı, havlucu, çorapçı, fanilacı, yazmacı, ibrişimci, krepçi, saraciyeci, çantacı, bakırcı ve kırtasiyeciler için yapılacak muvakkat barakaların yapımına maddi destek sağladığı açıklandı.³⁰

Nakdi yardımların yanı sıra Merkez Bankası’ndan gönderilen 5 kişilik bilirkişi heyeti, yangın sırasında Ziraat Bankası’nın içinde ve masa gözlerinde 4/1 nispetinde kalan ve numaraları okunabilen 200 bin lira parayı değiştirmiş ve aynı parayı sahiplerine ödemiştir. Heyete başvuran 32 kişinin ifadelerine göre tamamen yanan kağıt para miktarı 3 milyon lirayı bulmaktadır.³¹ Şehir hoparlörlerinden yapılan yayınlarda zarar eden müşterilerini tespit etmek ve gerekli ödemeyi bir an önce yapmak üzere hasar büroları kurduklarını ilan eden sigorta şirketleri, yaptıkları incelemeler sonucunda felaketzedelere 61 milyon lira maddi tazminat ödemişlerdir.³²

ADLİ SÜREÇ

Bir taraftan Kapalı Çarşı yangınının yaraları sarılırken, diğer taraftan Savcı Fahri Kozan olayın sorumlusunu bulmaya çalışmıştır. Dinlenen birçok görgü şahidinin ifadelerinin hemen ardından Ciltçi Cavit Çemrek gözaltına alınarak savcılığa sevk edilmiştir. Cavit Çemrek verdiği ifadede pazar olmasına rağmen çırağına yaptığı bir anahtarı götürmek için dükkana gittiğini, bu arada bir kitabı ciltlemek için gazocağını yaktığını, sonrada ocağı söndürerek dükkana terk ettiğini söylemiş ve yangının yandaki

²⁹ Zafer, 30 Ağustos 1958.

³⁰ Hakimiyet, 2 Eylül 1958.

³¹ Yeni Ant, 14 Eylül 1958.

³² “Sigortası olan felaketzedelere, Anadolu Sigorta 25 milyon lira, Güven Sigorta 10 milyon lira, Halk, Umum ve Şark Sigorta 2’şer milyon lira ödemişlerdir.” Vatan, 27 Ağustos 1958.

dükkanından çıktığını, daha sonra da yangının çıktığını görerek itfaiyeye ilk olarak haber verdiğini ifade etmiştir.³³

Yangın yerine ilk giden çarşı bekçisi Sabri Özkan ise Cavit Çemrek'in aleyhinde ifade vermiştir. Bekçi Sabri Özkan verdiği ifadesinde olay anını şöyle anlatmıştır:

“Sabahın altısından beri nöbette idim. Sabah 10:00’da Başkomiser Şeref ve Polis Memuru Ayhan teftişe geldiler. Kendilerine Sahafklar Çarşısı’nda bazı esnafın temizlik yaptığını söyledim. O tarafa gittiler. Saat 12:00’ye doğru geliyordu. Cavit dükkanında idi. Öbürleri kapatıp gitmişlerdi. Kapalı Çarşı’da pazar günü çalışmanın yasak olduğunu kendisine söyledim.

“Hemen gidiyorum.” dedi. Ben dolaşmaya devam ettim. Saat 15:00’e doğru yangına şahit olduk. Hemen yakındaki yangın ihbar telefonuna koşup itfaiyeye haber verdim. Sonra bildiğiniz gibi oldu. Fakat şunu söyleyeyim ki yangın Cavit’in dükkanından çıktı. Camdan dükkanının içinin baştan başa alev olduğunu gözlerimle gördüm.”³⁴

Ayrıca aynı semtteki Altın Otel’in alt katında kahve ocağı işleten Kenan Yüksel de, bir ihtiyarın “Yaktın bizi” diyerek Cavit’in üzerine yürüdüğünü gördüğünü söyledi.³⁵ Yapılan soruşturmanın ardından Savcı Fahri Kozan yaptığı açıklamada yangının Sahafklar Çarşısı’nda Cavit Çemrek’in dükkanında tutkal eritmek için yaktığı gazocağının devrilmesi sonucu çıktığını, buradan çıkan yangının kısa süre içerisinde geniş sahayı kaplayarak malum neticenin meydana geldiğini,³⁶ ciltçinin gazocağını yaktığının sabit olduğunu, dikkatsizlik, tedbirsizlik ve nizamata aykırı hareket ettiğinden dolayı Cavit Çemrek’in tutuklanarak cezaevine gönderildiğini söyledi.³⁷

Cezaevinde girdiği bunalım sonucu intihara teşebbüs eden ancak görevlilerin zamanında müdahalesi sayesinde ölümden dönen Cavit Çemrek yangından bir-iki ay sonra Bursa Asliye Ceza Mahkemesi’nde yargılandı.³⁸ Mahkeme, dinlenen tanıkların ifadeleri ve bilirkişi heyetinin yaptığı araştırma neticesinde Cavit Çemrek’i ihmal ve dikkatsizlik nedeniyle felakete sebep olmak suçundan 1 yıl hapis cezasına çarptırmıştır.

³³ Cumhuriyet, 26 Ağustos 1958.

³⁴ Vatan, 26 Ağustos 1958.

³⁵ Vatan, 26 Ağustos 1958.

³⁶ Yeni Ant, 26 Ağustos 1958.

³⁷ Cumhuriyet, 26 Ağustos 1958.

³⁸ Hakimiyet, 24 Ekim 1958.

İMAR FAALİYETLERİ

Yangın sonrasında şehrin aktivitesi, Atatürk Caddesi, Açık Çarşı ve Ticaret Odası karşısında az hasar gören yerlere kaymıştır. Çarşıya bakan üst kat bir iki yazıhane dışında hasar görmemiş olan Koza Han ve avlusu yangın zedelerin toplanma yeri olmuştur. Gidebileceği işyeri kalmayan esnaf her sabah buraya gelir, borçlular ve alacaklılar birbirlerini burada bulup sorunlarına çözüm bulmaya çalışırlardı.

Felakette esnafın bu sıkıntısının son bulması, geçici de olsa yeni bir dükkana kavuşabilmeleri için Ticaret ve Sanayi Odası'nda yapılan toplantıda belediyenin uygun semtlerde geçici barakalar yapması, elindeki boş dükkanları mağdur esnafa dağıtması kararı alınmıştı. Bursa Belediyesi alınan karara uygun olarak Koza Han, Ulu Cami ve belediye civarında yaptırdığı 156 dükkanı 12 Aralık 1958 tarihinde çekilen kura ile felakette iş sahiplerine dağıtmıştır. Havlucu, manifaturacı, tuhafiyeci, kumaşçı ve çorapçılara ayrılan 156 muvakkat baraka yeni sahipleri tarafından faaliyete geçirilmiştir. Ayrıca Yangın İnşaat Yerleştirme Komisyonu tarafından yaptırılan 78 dükkan ile Bursa İmar Hareketinde kullanılmak üzere hazırlanmış 180 dükkan da felaketzedelere dağıtılmıştır.³⁹

Yine 8 Eylül 1958 sabahı eski hal binasında Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Adalet Bakanı Esat Budakoğlu, Devlet Bakanı Haluk Şaman, İçişleri Bakanı Namık Gedik, İmar Bakanı Medeni Berk ve milletvekillerinin hazır bulunduğu törende temelleri atılan 1000'e yakın işyerinin inşaatı 16 Aralık 1958'de bitirilmiştir. Üç şantiye halinde organize edilen işyerlerinde 92 takvim gününün 79 işgününde 27 bin metrekarelik bina inşa edilmiş, ayrıca 27 bin metrekare tutan beton yol ve meydan yapılmıştır. İşyerlerinin yapımında günde 1000 işçi çalışmış, 5 milyon 900 bin liralık malzeme bedeli, 2milyon 700 bin liralık işçilik ödenmiş ve 400 bin liralık genel masraf yapılmıştır. Tesislerde 1000'e yakın dükkanın yanında eski sebze halinde tek ve çift katlı olmak üzere 3 toplantı salonu ve bir gazino yaptırılmıştır. Böylece hükümet yangın hadisesinden 3 ay sonra yaptırdığı geçici barakalarla felakette esnafın dükkan sorununu geçici olarak çözmüştür.⁴⁰

Ancak Demokrat Parti Hükümeti geçici barakaların yapımında gösterdiği hassasiyeti Kapalı Çarşı'nın yeniden imarı konusunda göstermemiş-

³⁹ Zafer, 13 Aralık 1958.

⁴⁰ Zafer, 21 Aralık 1958.

tir.⁴¹ Zira hükümetin hiçbir katkısı olmaksızın askeri birliklere temizlettilen yangın sahasına beş yıla yakın bir sürede, Belediye Mimarı Emin Canpolat'ın denetimi, mal sahipleri tarafından kurulan Kapalı Çarşı derneklerinin gayretkeşliği ve inşaat bedeli kendilerince ödenmek suretiyle çarşı ve hanlar yeniden ihya edilmiştir. Resmi şuyulandırma yapılmayıp, arsa sahipleri aralarında anlaşarak ada, paresel ve cadde tanzimlerinde bazı düzenlemeler yapmışlardır.⁴²

Kapalı Çarşı, Emin Canpolat'ın proje ve planlaması ile eski kavisi düzeltilerek ve bir alt çarşı ilavesi ile yapılmıştır. Üst Çarşıdaki dükkanlar çift kat olarak yapılandırılmıştır. Ana cadde modern mimarinin hatları ile, Klasik Türk mimarisinden farklı tarzda, ahşap kaplamalı demir konstrüksiyon bir çatı ile örtülmüştür. Arakiyeciler, Bedesten etrafı, Keresteciler, Köfüncüler, Ulu Cami Medresesi ve Kapan Han civarı; dış yüzleri tuğla sıralı kefeki taş kaplamalı Osmanlı-Selçuk kemerli, kirpi saçaklı, arkaları beton karkas olarak düzenlenmiştir. Hanlar orijinal mimarisine uygun restore edilmiştir. Geçici dükkanlara taşınan Kapalı Çarşı esnafı çarşının restorasyon faaliyetlerinin bitmesi üzerine büyük bir kısmı ek iş kollarına geri dönmüşlerdir.⁴³

Restorasyon faaliyetleri sonrasında tekrar faaliyete geçen Kapalı Çarşı'daki dükkanların ticaret aktivitelerinde gözle görülür bir değişim olmuştur; Tarihi konaklama ve koza pazarı işlevi gören hanlar bölgesinin alt kısmında toptan ve perakende ticaretin yürütüldüğü dükkanlar, üst katlarında ise toptancı yazıhaneleri, muhasebeci ve sigorta şirketlerine ait baroların yer aldığı bir yapıya kavuşmuştur. Kapalı Çarşıda turistler ve üst gelir guruplarına yönelik kuyumcu ve bakırcı dükkanları, Uzun Çarşıda ise alt gelir guruplarına ve kırsal kesime yönelik ticaret, lokanta, otel ve küçük girişimci konfeksiyoncuların kümeleniği farklı hizmetlere yönelik dükkanlar yoğunlaşmıştır.⁴⁴ Yangından sonra sahaflar, saraçlar, bakırcılar, kalburcular vb. geleneksel işlevle-

⁴¹ 11 Ocak 1960 tarihinde düzenlenen CHP Bursa İl Kongresinde konuşan CHP Genel Başkanı İsmet İnönü DP Hükümetinin Kapalı Çarşı yangını konusundaki tutumunu kongreye katılan delegelere şu sözlerle şikayet etmiştir: "...Bursa'nın yangın felaketi partizanca bir propagandanın işlemesi için yeni bir fırsat gibi görülerek felaketzedelere partilerine göre şefkat dağıtılmış ve yangın, geçmiş zamanda neler olduğunu iddia maksadıyla kullanılmıştır. Çarşının ihyası bir büyük tasavvur olarak ilan olunmuştur. Bütün memleket radyoda Bursa yangınının eskisinden daha iyi bir ticaret merkezinin ve iktisadi faaliyetin meydana gelmesine sebep olacağını iştirmiştir. Siz içindesiniz hakikat bu mudur? Muvakkat dükkan hayatından memnun musunuz? ..." Yeni Ant, 11 Ocak 1960.

⁴² "Kapalı Çarşının tekrardan inşa edilmesinde devletin ve belediyenin hiçbir maddi katkısı olmamıştır. Hükümetin tek katkısı imar planını çıkarması için Emin Canpolat'ı görevlendirmesi olmuştur. Planı bizzat Emin Canpolat tarafından çizilen Kapalı Çarşı'nın inşaatını o zamanlar Kapalı Çarşı Derneği Başkanı olan babam ve birkaç arkadaşı öncülüğünde esnaf kendi maddi imkanlarıyla yapmıştır. Parselleme sırasında dükkanların ölçüsünde bazı kaymalar olmuştur. Bizim şu anki dükkanımız eskisine nazaran daha küçük yapılmıştır." Ayakkabıcı Ayhan Alakoç İle Yapılan Görüşme, 18.3.2003, Bursa.

⁴³ Bubik a.g.m., s.151.

⁴⁴ Tekeli, a.g.m., s.28.

rin yapıldığı dükkanlar ile küçük el imalatı dükkanlarının Kapalı Çarşı'dan daha uzak yerlere taşındıkları veya bu sanat erbablarının zaman içinde mesleklerini bırakmak zorunda kaldıkları gözlemlenmiştir.

Sonuç

24 Ağustos 1958 tarihinde Bursa Kapalı Çarşısı'nda Cavit Çemrek adlı sahafçının ihmal ve dikkatsizliğinin sebep olduğu yangın, Bursa kent tarihinin 1854 depreminden sonra yaşadığı en büyük doğal afettir. Yangının kent tarihindeki öneminin nedeni; etkili olduğu 172 bin metre karelik alanın büyüklüğü kadar, yangının çıktığı yer olan Kapalı Çarşı'nın kentin tarihi ve ticari merkezi konumunda olmasının da önemli bir etkisi vardır. Zira sanayiinin henüz yeni yeni gelişmeye başladığı bu dönemde, Tarihi Bursa Kapalı Çarşısı kentteki binlerce ailenin geçim kapısı ve kent ekonomisinin kalbinin attığı yer konumundaydı. Yangın nedeniyle çeşitli iş kollarında hizmet veren 3000 civarındaki çarşı esnafı işyerini; bu dükkanlardan gündelik yevmiyesini kazanan binlerce aile de geçimini kaybetmiştir. İki milyar lira değerindeki ekonomik kaybın büyüklüğü kent ekonomisini derinden sarsmış, Bursa ticaretinin ana merkezi konumundaki Kapalı Çarşı bu özelliğini bir daha kazanamamak üzere kaybetmiştir.

Bursa Kapalı Çarşısı sadece kent ticaretinin merkezi değil, ayrıca kentin ana tarihi yapılarının toplandığı bir bölgedir. Bu bölgede bulunan ve Osmanlı döneminin mimari zevkini yansıtan han, hamam, çarşı ve camiler ilk olarak 1854 depreminde zarar görmüş, ancak orijinaline sadık kalınarak yapılan restorasyon çalışmaları sayesinde 1958 yılına kadar gelen bu eserler ne yazık ki 1958 yangınında harabe haline gelmiştir. Bu bölgenin yeniden restorasyonu konusunda Demokrat Parti Hükümeti üstüne düşen sorumluluğu yerine getirmemiştir. Zira Hükümet, Vakıflar Genel Müdürlüğü aracılığıyla sadece Orhan Hamamı ve Bedestenin imarını üstlenmiş, Kapalı Çarşı'nın diğer tarihi yapılarının restorasyonu, çarşı esnafının kendi maddi imkanlarıyla kurmuş olduğu dernekler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Kapalı Çarşı yangını Bursa'nın nazım planında da önemli değişikliklere neden olmuştur. Menderes Hükümeti, 1957 yılında kabul edilen imar kanununun yasal imkanlarından da faydalanarak Bursa'nın imar planlamasının yapılması projesini devreye soktu. İtalyan Planlamacısı Luigi Piccinato'nun danışmanlığında, Emin Canpolat'ın başkanlık ettiği 4 kişilik bir ekip Bursa'nın 1/4000 ölçekli bir nazım planı oluşturmuşlardır. Bugün Bursa'nın doğu-batı ekseninde, Ankara yolu ile İzmir yolu uzantısında, daha çok Uludağ'ın eteklerine doğru gelişen bir doğrusal kent haline gelmesinde bu

planın dolayısıyla da Kapalı Çarşı yangınının önemli bir belirleyiciliği olmuştur.

Kapalı Çarşı yangını kent merkezinin değişim sürecine de hızlandırıcı bir etki yapmıştır. 7 yıl süren restorasyon çalışmaları sonrasında faaliyete geçen kentin geleneksel merkezi konumundaki Kapalı Çarşı, geçirdiği değişim sürecinden etkilenerek “tek merkez” olma özelliğini yitirmiş ve merkezi fonksiyonlar ana yollar boyunca farklılaşarak yayılmasını gerçekleştirmiştir. Bu yayılma sonucunda merkezi fonksiyonların önemli bir kısmı Altıparmak Caddesi, Fevzi Çakmak Caddesi ve Setbaşı'na doğru kaymıştır. Altıparmak Caddesi'nde üst gelir gruplarına yönelik doktor yazıhaneleri, sinema, butik, mobilya ve oto galeri gibi ticaret ve hizmet yoğunlaşması ortaya çıkmıştır. Setbaşı, orta gelir gruplarına yönelik gündelik alışverişin, Yeşil semti ise, mobilyacı ve halı esnafının ticari faaliyet alanı haline gelmiştir.

BURSA KAPALI ÇARŞI YANGINI (1958)

Özet

24 Ağustos 1958 tarihinde Bursa Kapalı Çarşısı'nda Cavit Çemrek adlı sahafçının ihmali ve dikkatsizliğinin sebep olduğu yangın, Bursa kent tarihinin 1854 depreminden sonra yaşadığı en büyük doğal afettir. Zira sanayinin henüz yeni yeni gelişmeye başladığı bu dönemde, Tarihi Bursa Kapalı Çarşısı kentteki binlerce ailenin geçim kapısı ve kent ekonomisinin kalbinin attığı yer konumundaydı. Ayrıca kentin ana tarihi yapılarının toplandığı bölge olan Kapalı Çarşıdaki Osmanlı döneminin mimari zevkini yansıtan han, hamam, cami ve çarşılar 1958 yangınında harabe haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yangın, Yerel Tarih, Kapalı Çarşı, Demokrat Parti, Bursa

THE FIRE IN BURSA GRAND BAZAAR (1958)

Abstract

The fire in Bursa Grand Bazaar had started In 24th August 1958 with carelessness and negligence of the secondhand seller Cavit Cernek was the worst natural disaster that happened since earthquake in 1854. Because in very early days of the industrialization, the Grand Bazaar was the hearth of the city, which thousands families were working to earn their livings. Besides this, because of the Grand Bazaar was the the place the main historical buildings in, the Han, the Hamam, the Mosque and bazaars that reflects the Ottoman delight were ruined in the 1958 fire.

Keywords: Fire, Local History, Grand Bazaar, Democrat Party, Bursa.

Kapalı Çarşı'nın alevler içindeki bir görüntüsü

Kapalı Çarşı'nın alevler içindeki bir görüntüsü

Şekerciler Çarşısı'nda yangına müdahale etmeye çalışan itfaiyeciler

Yangın bölgesindeki dükkanlardan eşyalarını uzaklaştırmak için çaba sarfeden bir gurup esnaf

Kapalı Çarşı'nın yangından sonra harabe haline gelmiş görüntüsü

Bütün tarihi varlığıyla maziye karışan Kapalı Çarşı'nın yangından sonraki bir diğer hali

*Çarşının diğ er bir bölgesinin
yangından sonraki hali*

*Kuyumcu esnafı yanan dükkanlarının
enkazından altın ararken*

*Yangında büyük zarar gören
tarihi Katolik kilisesi*

*Alevlerin harabe haline
getirdiği Bakırcılar Çarşısı*

*CHP Genel Başkanı
İsmet İnönü bir felaket zedeği
teskin etmeye çalışırken*

*Cumhurbaşkanı Celal Bayar
yangın bölgesinde
inceleme yaparken*

KONFERANSLAR